

» per fideles principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit (47). » et aliis omissis, S. Caelestinus papa eadem scribit: « Maior » vobis fidei causa debet esse, quam regni, ampliusque pro » pace Ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam » pro omnium securitate terrarum. Subsequuntur enim omnia » prospera, si primitus quae Deo sunt cariora serventur (48). » Item S. Thomas, *De regimine principis*, qui haec habet: « In » regimine legislator semper debet intendere, ut cives dirigantur ad vivendum secundum virtutem: imo hic est finis legislatoris, ut philosophus dicit in 2. ethicor. » et paulo post: « Finis, ab quem principaliter lex intendere debet in seipsa et » in subditis, est aeterna beatitudo, quae in visione Dei » consistit (49). » En quid doceant Patres atque Ecclesiae doctores. Quam vero ab his sensibus abludunt pseudo-politici, qui Statum atheum quodammodo vellent!

ARTICULUS II. — Expenduntur argumenta pro lege sub aspectu potissimum morali.

§. I.

Populi religio, ac legis ipsius restrictio.

Regio Subalpina est intime catholica, adeoque coniugia vix unquam celebrabuntur absque actu religioso (50). Nihil proinde ab hac lege est pertimescendum, quasi bonis moribus esset noxia, eo vel magis, quod ipsius codicis civilis regula generalis haec sit, ut matrimonium per solemnitatem religiosam sanciat. Hac praescriptione tributum solvitur principio illi conscientiae populorum penitus insculpto, quod nempe actus

(47) Lib. III. *Sentent* cap. LI. n. 6. ed. Arevali.

(48) In *Epist. ad Theodos. imperat.* quae extat in actis conc. Ephes. Action. II. apud Harduin. Acta concil. tom. I. col. 1475.

(49) Lib. III. c. 5. Cf. Admonitionem praeiviam Bernardi Mariae de Rubeis.

(50) Tornata dei 26. Giugno 1832. pag. 601-605.

potissimus totius vitae, actus, qui familiam constituit, a religione consecratur. Tunc vero solum validitas matrimonii civilis coram iudice initi a lege decernitur, cum consecratio religiosa locum habere non potuerit (51).

Responsio.

Ex quatuor partibus eiusmodi ratiocinatio coalescit; 1. quod ea sit populi dispositio, ut refugiat ab omissione ritus religiosi in contrahendis nuptiis; 2. quod propterea pauci admodum coniugium mere civile inirent (52); 3. quod spiritus codicis regulam generalem insinuet ac foveat de celebrandis coniugiis ritu religioso; 4. quodque ideo in lege de exceptione tantum agatur. His explanatis, accedimus ad examen uniuscuiusque partis instituendum.

Prima itaque est optima populi animi comparatio, qui ab omissione ritus religiosi prorsus abhorret. Ergo inde ego concludo: populus melior est legislatoribus suis, ac lege, quam huiusmodi homines a populo deputati vellent ei imponere. Hoc idem est ac fateri populi sensum ac mores superiores esse legi ac suis legislatoribus. Hoc est profiteri ingenue non legem mores dirigere, sed mores populi legem corripere et legislatores suos, atque tacite exprobrare errorem, immoralitatem ac perversitatem ducum suorum; hoc est profiteri ab ipsis populi delegatis hac lege votum ac desiderium populi fuisse violatum. Quid porro magis perversum dici potest adversus legem, quae iustitiae ac rectitudinis norma esse deberet? Quid ignominiosum magis dici potest adversus legumlatore, quam quod ipsi in causa sint, ut populi per legem deteriores non fiant, ideo

(51) Ibid.

(52) Inter caetera animadvertit minister regius *sigillorum custos* ab an. 1802 ad annum 1814. sub Gallica dominatione, in cuius codice lex vigeat de matrimonio civili, ne unum quidem Subalpinorum matrimonium sine ritu religioso contraxisset; adeoque idem factum iri in posterum se confidere. *Senato. del regno* 18. Dic. pag. 189. col. 1.

quia lege non utuntur? Attamen ipsi sunt, qui hanc sibi infamiae notam inurunt (53).

Altera huiusce ratiocinationis pars est, innocuam fore legem ob paucitatem eorum, qui coniugium hoc mere civile inirent. Ergo iterum inferimus: ipsimet legis propugnatores profitentur, legem per se noxiam esse, seu gravissima mala obventura esse societati, si lex passim ac vulgo executioni mandaretur; ipsimet haud dissimulant, quod si plurimi, aut plerique civium eiusmodi inirent coniugia, id cederet in detrimentum societatis, cuius incolumitati atque utilitati ipsi maxime, immo verò unice studere se iactant. Itaque non legi, non legislatoribus in acceptis referri debet, quod societas ad ruina ac ad interitum praecipitanter non properet, sed practicae legis desuetudini. Et hi nihilominus se populi ac societatis tutores servatoresque nuncupare non verentur!

Atque utinam hic sisteret istorum audacia; sed ulterius progressi adnituntur numerum eorum augere, qui exitiales hasce civiles nuptias contrahant. Etenim, ut omittamus praesidia indirecta, quibus utuntur enervando religionem catholicam, bellum iuge indicendo Ecclesiae, promovendoque protestantismum, seu negationem cuiusvis christianismi positivi, id obtinere directe etiam satagunt alliciendo ad horum coniugiorum civilium celebrationem imminutione impedimentorum dirimentium (54), abrogationeque impedientium. Hac ratione multiplicare student suas civiles nuptias, quas tamen paucos admodum inituros esse affirmant.

(53) Cf. Sauzet op. cit. pag. 22. seqq.

(54) Superius vidimus impedimenta dirimentia canonica pleraque in legis paradigmate fuisse sublata, et ad pauca omnino redacta. Insuper proposita lex plenissimam facultatem concedit regi dispensandi in primo affinitatis gradu sive ex legitima sive ex illegitima copula, nec non in impedimentis consanguinitatis et affinitatis inter patruos, amitas, nepotes ac neptes, ut ei exprobrat senator impugnator legis. Vid. *Senato del Regno*. Tornata del 18 Dicemb. 1832. pag. 200. col. 2. Quis porro nesciat, eiusmodi dispensationes soli Ecclesiae, seu Rom. pontifici esse reservatas? Quis ignorat, eiusmodi coniunctiones a Deo in Levitic. XVIII. fuisse prohibitas? Attamen in legis Subalpinae paradigmate

Caeterum facilis est descensus averni; satis est incipere, et posita in malum proclivitate, disrupto aggere aquae dilabuntur, ac undique sese effundunt praecipites.

Tertia pars ratiocinationis, quam refellimus, codicis spiritum commendat, qui insinuare ac promovere dicitur generalem regulam, ut coniugia ritu religioso celebrentur. Verum dum de codice sermo est, sermo est de codice iam dato ac de codice adhuc dando Subalpinis, seu de codice facto ac de codice *in fieri*. Si dato codice adiciatur lex de coniugio mere civili, falsum est spiritum codicis insinuare ac promovere regulam generalem de ritu religioso in coniugiis servando. Tunc enim spiritus perfecti codicis se prodit ex oblectamentis ac illiciis, quae codex ipse civibus praebet, ut sese invicem coniungant coniugio isto profano; se prodit ex causis, quae adducuntur ad legem hanc cohonestandam ac promovendam; se prodit ex animo hostili adversus religionem catholicam, qui legislatores istos ac proinde codicem informat; se prodit denique ex ipso huius legis schemate, quae sancienda proponitur. Quod si revera spiritus codicis foret regulam generalem promovere de iungendis nuptiis ritu religioso, quare igitur isti legislatores novam hanc codici iam recepto inserere legem discipiunt, qua antea ille erat destitutus? Si talis est spiritus codicis ut servetur regula generalis, cur hunc codicis spiritum immutare contendunt? Sinant igitur regulam generalem permanere intactam, ut perfecte ac iugiter sine exceptione ulla in usu sit, ac spiritus ille servetur, quemadmodum haecenus obtinuit. Verum hoc ipso quod maxime optent, ut regula illa decidat, ideo novum hoc protestantismi inventum proponunt.

Postrema pars cum priore conserta asserit hac in lege non agi nisi de quadam exceptione; at hoc est effugium, quo se contegere vellent, qui legem proposuerunt; quia in re tanti

persona regis exempta ab impedimentis in eadem recensitis declaratur. Atque hic demum obiter adnoto, non alia in ea lege impedimenta dirimentia proponi praeter illa ipsa, quae statuerat Lutherus.

momenti atque aleae plena debuerunt timide cauteque incedere, ut lex adoptaretur. Caeterum, si re ipsa non ageretur nisi de quadam exceptione, quare adducuntur ad statuendam legem causae, quae generales sunt ac universales, cuiusmodi sunt, quas hactenus expendimus, et quas mox etiam expendemus, quales ex. gr. sunt independentia ac autonomia potestatis civilis, libertas conscientiae, exigentia horum temporum, aliaeque eiusmodi? Hae siquidem, si quid valerent, non pro sola exceptione valerent, sed pro principio et usu generali. Deinde, si de unica tantum exceptione res esset, saltem alicubi hoc exprimeretur; insinuaretur saltem in legis decursu adhortatio aliqua ad ritum religiosum, qui maxime ipsis cordi est, si eis auscultemus, frequentandum, seu iungendum civilibus nuptiis. Atqui in longo totius legis schemate nusquam ne verbum quidem occurrit ritus religiosi hoc in sensu, multo vero minus insinuatio, aut exhortatio ad eum celebrandum. Videntur potius *catholici* eiusmodi legislatores vel ipsam ritus religiosi mentionem timere. Ergo mentita est iniquitas sibi, dum facta destruunt verborum protestationes.

Atque hic nullatenus praetermittere debeo animadversionem circa singularem istorum hominum phrasaeologiam verborumque circuitum, quo utuntur, de coniugio christiano disserentes. Ipsi constanter loquuntur *de ritu religioso, de consecratione religiosa, de solemnitate religiosa, de vinculo religioso, de actu religioso etc.*, ne proprio nomine *sacramentum matrimonii* designent appellentque, quasi nempe eos puderet vocare matrimonium, ut vere est, *sacramentum novae legis*. Et tamen isti sunt, qui gloriantur se *catholicos* esse, dum vel a proprietate *catholici* sermonis et usu abhorrent!

§. II.

Exemplum catholicarum nationum.

Nihil solemnius in comitiis Subalpinis fuit ad sancendam legem coniugiorum mere civilium, quam urgere exemplum legislationis Gallicae ac Belgicae (55). In earum nationum codicibus lex ista sancita est; neque tamen ullum detrimentum exinde in societatem provenit; nec Romani pontifices vocem adversuseam extulerunt aliquando; quid igitur vetat, quominus et nos eandem statuamus legem? Numquid vetitum erit nobis, quod aliis licitum fuit? Ecce nam inferiores magnis illis nationibus erimus, quae adeo progressae sunt in omni humanitate? Cur reprehendent in nobis Romani pontifices quod in caeteris tolerant populis? Profecto nec nomen nostrum, nec progressus noster feret unquam, ut minoris fiamus caeteris gentibus. Quod si eiusmodi lex apud illas nihil attulit nocumenti sive moribus sive publicae tranquillitati, sive religioni, sive familiis, uti tot annorum experientia abunde constat, nullum pariter est nocumentum regionibus nostris pertimescendum, si eadem lex codici nostro inseratur. Ita quidem Subalpini oratores.

Imo vero non defuerunt, qui hanc legem moribus utilissimam fuisse contenderent, atque ab ea pene repeterent quidquid boni apud quasdam gentes invenitur. Gallia, inquit regius minister, ante matrimonii civilis legem memorandae subversionis auctrix fuit anni 1793.; post matrimonium civile eadem Gallia novam subversionem edidit anni 1848. quae tanto humanior fuit ac religiosior. Societas instituta in separatione Status et Ecclesiae multo se religiosiorem ostendit. Quoad mores Gallia nunc praestat temporibus Ludovici XV. et XVI. Scotia regio est religiosissima, et tamen habet matrimonium civile. Ita etiam Belgium (56).

(55) Ita passim in *Parlamento sardo*. - *Camera elettiva* praesertim pag. 605-624, etc. nec non in *Senato del regno*. pag. 190, etc.

(56) *Senato* loc. cit.

Responsio.

Tota haec ratiocinatio principio tum logice tum historice falso ininititur. Nimirum principii loco assumitur exemplum aliarum gentium veluti normam habendam esse, simulque eo exemplo constare legem de coniugio civili innocuam esse religioni, moribus ac societati. At vero haec, quae tam fidenter asseruntur, falsa sunt.

Nam quod ad normam attinet ex aliorum exemplo desumptam, nemo negaverit, cum de re aliqua magni praesertim momenti agitur, prius inquiri debere, bona ne sit, iusta, honesta, conveniens ac utilis tum in se, tum relate ad omnia temporum, locorum ac personarum adiuncta. Siquidem si res sit mala, iniusta, inhonesta ac noxia, absurdum plane foret ad aliorum exemplum provocare. Nunquam poterit eiusmodi exemplum rei naturam immutare. Si aliqui amentes ac deliri in se ipsos manus conceiverint, se excaecaverint, in praeceptis se dederint, nemine reclamante, afferri ne serio posset istorum exemplum ad illas actiones cohonestandas sancientasque? Qui rationis rectae ductum sequentes, praesertim admoniti, ne illos imitentur, ab eorum pravo exemplo imitando sese absterneant, nescio an minoris aestimandi sint. Immo quis non habeat uti stolidas pecudes illas, quae cum viderint pecudem primam in abyssum se proicere, illico illam sequuntur, ac proinde se collidunt? Idem dic de iis, qui indignarentur in illos, qui de periculo ipsos commonefacerent.

Talis porro est lex de coniugiis mere civilibus, quam hactenus ostendimus protestantismi inventum, publicae ac privatae honestati contrariam, familiae societatisque bono adversam, impiam, tyrannicam, religioni catholicae inimicam, ac denique sub omni respectu noxiam et antipoliticam. Quae cum ita sit, equid confert exemplum sive Gallicae sive Belgicae legislationis ad eam cohonestandam? Si regionum illarum pseudopolitici graviter errarunt eam adoptando, illorum error praemo-

nere potius debet prudentes legistatores, ut ab eodem caveant.

Accedit, quod legislatio Gallica legem hanc adoptaverit cum ferverent civiles motus ac seditiones sub finem elapsi saeculi (57), cum omnia humana ac divina iura sus deque verterentur, cum vix coniugii nomen ac forma superesset; cum divortium esset sancitum; ea scilicet aetate, qua, impietate longe lateque grassante, quidquid contra religionem ac bonos mores in mentem veniebat, statuebatur (58). Progressu quidem temporis sub consulatu, ac postea sub imperio gallico plura ex iis, quae fuerant impie constituta, reformata sunt, pluresque leges abrogatae. Spectata tamen ea animorum dispositione, nondum potuit lex, de qua agimus, expungi ab illo codice, in quo dum permanebit, non erit sine minimo eiusdem gentis infortunio.

(57) Cf. *Les codes français collationnés sur les textes officiels* par Louis Tripier. Paris 1854. ibi liv. 4. Titre cinquième du mariage habetur: *Constitution française* du 5-14. Sept. 1781. titr. I. « La loi ne considère le mariage » que comme contract civil. » Chap. II. Des formalités à la célébrat. du mariage art. 165. « Le mariage sera célébré publiquement devant l'officier civil du domicile de l'une des deux parties. »

(58) Cf. Sauzet, qui op. cit. pag. 17. animadvertit legem, de qua loquimur, in Gallia primum obtinuisse: « Il m'en coûte de le dire, c'est la loi française, la loi du peuple le plus justement fier de sa civilisation délicate, la loi du pays très-chrétien, qui méconnaît les traditions du droit des gens, adoptée même par le paganisme, et rebaisse le mariage au niveau des plus vulgaires contracts, que le caprice improvise, et que l'inconstance détruit. L'homme y tient la place de Dieu, et la table du magistrat remplace l'autel du prêtre. Que dis-je? La loi qui réduit le mariage à un contract civil, efface Dieu, et sacrifie les consciences. Après les paroles de l'officier de l'état-civil, le mariage est tenu pour consacré, et si la jeune et timide vierge attend une autre sanction pour cet irrévocable changement de sa destinée, si c'est au ciel même, qu'elle demande le signal de la transformation de ses devoirs et la consécration de l'avenir, on pourra se rire impunément de ses scrupules, et refuser à sa pudique piété le sceau de la bénédiction promise. »

Postea pag. 27. detegit epocham, in qua lex de coniugio civili adoptata fuit his verbis: « Sans doute le code civil, promulgué à une époque de transition, le lendemain de la confusion révolutionnaire, où tout avait péri, le trône, l'autel, et les mœurs, n'a ni osé, ni pu professer avec une sincère et courageuse énergie tous les dogmes régénérateurs. »

Ex Gallia in Belgium, quod sub ditone Gallica tunc vivebat, eadem lex cum codice pertransiit, et ob eadem motiva, abrogari non potuit; tanto magis quod sub haeretico gubernio regnum illud gemere debuerit. Postea vero, etsi autonomiam sibi vindicaverit, tamen alternantibus ministrorum politicorum mutationibus, quorum non pauci principiis non adeo religiosis imbuti erant, nihil hac in re innovari potuit, immo et in comitiis ob leves falsasque causas accepta est (59).

Haec tamen sunt praeclara exempla, ad quae se recipiunt oratores Subalpini, ut exitiosam illam legem promoveant ac sanciant. Nonne eos potius pudere deberet? Si vere saperent, hanc agendi rationem reiicerent potius, quam gloriolam vanam in hisce nationibus imitandis sectari.

Quod si Romani pontifices expresse neque contra hanc legem, neque contra aliam multo peiorem publice reclamarunt, aut protestati sunt, certe non ita se gesserunt, quod a labe immunem, aut innoxiam legem ipsam existimaverint; sed quia animorum comparatio non ferebat obiurgationem, aut publicam admonitionem, quae inutilis fuisset, prout medicorum praescriptiones inutiles sunt infirmis phraenesi laborantibus. Cum vero postea res in peius creverint, ad tempus dissimularunt, saltem publice, donec nacti meliora tempora possent munere suo non sine aliqua spe felicioris exitus fungi. Sane cum non ita pridem ageretur quaestio de lege coniugiorum civilium in Novae-Granatensis reipublicae comitiis, illico Pius IX. eidem gravissimis verbis publice bellum indixit, eamque

(59) Haec lex fuit adoptata in Belgio mense Martio an. 1815. gratuitis his principiis innixa: « Considérant, que le mariage comme contract civil n'est soumis qu'à la puissance civil séculière, et que l'autorité ecclésiastique n'a aucun droit d'en empêcher l'exercice.

« Considérant, que non obstant le pouvoir qui compète à la puissance séculière sur les actes civils de ménage, il n'est pas cependant dans notre intention de nous immiscer en ce que la religion établit pour sanctifier les mariages, mais de laisser à cet égard l'entière liberté etc. »

At quis non videt, primum motivum adductum esse prorsus falsum et religioni catholicae contrarium?

reprobavit (60); ac rursus sensa sua hac de re aperuit, cum de eodem negotio in comitiis Subalpinis actum est (61).

Nulla igitur ratio est conquerendi, quod Rom. pontifex insurrexerit adversus talem legem, cum periculum ingrueret populis christianis, ne ea a perditis pseudo-politicis eisdem imponeretur. Sane numquid reprehenderetur, qui animadvertens, quempiam per praeceptum iter facere, in quo alii, qui praecesserunt, sibi ruinam conscivere, clamaret ne se in idem evidens periculum se collidendi immitteret? Hoc porro illud est, quod fecit Rom. pontifex, dum sese huic legi opposuit. Profecto qui ob peramantem eiusmodi admonitionem quereretur, velut insanians habendus esset; multo vero magis qui hac de causa

(60) Haec verba sunt Allocutionis in consistorio secreto die 21. Sept. 1852. « Nihil dicimus de alio illo decreto, quo matrimonii sacramenti mysterio, dignitate, sanctitate omnino denegata, eiusque institutione et natura prorsus » ignorata et eversa, atque Ecclesiae in sacramentum idem potestate penitus » spreto, proponebatur iuxta iam damnatos haeticorum errores, atque adversus Ecclesiae doctrinam, ut matrimonium tanquam civilis tantum contractus » haberetur, omnesque matrimoniales causae ad laica deferrentur tribunalia. »

(61) Vid. *Lettera diretta dalla santità di Pio IX. a sua maestà il re Vittorio Emanuele li 19. Settemb. 1852. sul matrimonio civile*, in qua summus pontifex his verbis hanc eandem solvit difficultatem. « V. M. aggiunge, che queste » stesse leggi, le quali sono in vigore presso certi stati limitrofi al regno del » Piemonte, non hanno impedito alla S. Sede di riguardarli con occhio di » benevolenza e di amore. A questo risponderemo, che la stessa S. Sede non » si è mai acquietata sui fatti, che si citano, e sempre ha reclamato contro » queste leggi appena ne conobbe l'esistenza, conservandosi anche adesso » ne' nostri archivii i documenti delle fatte rimostranze. Ma queste proteste » non hanno mai impedito, nè impediscono di amare i catholici di quelle » nazioni, che furono costrette a sottoporsi all'esigenza di queste leggi... In » tanto però non possiamo a meno, anzi sentiamo tutto il debito che ci corre » di prevenire il male per quanto da Noi dipende, e dichiariamo a V. M. che la » S. Sede ha reclamato altra volta contro questa legge, oggi più che mai è » stretta dal dovere di farlo verso il Piemonte, e nei modi i più solenni, perchè appunto il ministero di V. M. invoca gli esempi di altri stati, dei quali » funesti esempi incombe a Noi il dovere d'impedirne la riproduzione. » In *Allocuzione della santità di nostro signore papa Pio IX. nel consistorio segreto* dei 22. Genn. 1853. Roma pag. 181. seqq.

adversus sollicitum pontificem iurgia moveret, prout a non paucis factum est insigni ingrati animi nota.

Caeterum non modo principio logice absurdo innituntur pseudo-politici, dum in subsidium theseos suae advocant exemplum aliarum gentium, verum etiam contra historiam falsa commiscuntur. Affirmant confidenter nullum detrimentum promanasse ex hac lege illis in regionibus, penes quas viget; nullum damnum sive in societatem sive in bonos mores, sive in familiarum pacem illatum inde fuisse effutiunt. Sed ita rem non esse facile evincitur; satis nobis erit in medium proferre, quae nuper hac super re vulgata sunt.

Insignis est libellus supplex a Massiliensibus senatui Parisiensi oblatus die 30. Maii. 1853. In eo, praemissis principiis, quod mores publici sint conditio vitalis felicitatis progressus cuiusvis recti regiminis; quodque optima Status constitutio pendeat ab optima familiae constitutione; vinculum vero coniugale primum typus sit societatis, fonsque certus illius potestatis paternae, quae est forma primordialis potestatis publicae praexistens omnibus populorum institutionibus, quod sanctitas coniugii fuerit quovis tempore mensura veri civilis cultus (civilitatis), ac nationes vicissim creverint aut decreverint prout dignitas coniugalis vinculi aucta est vel deiecta; quod denique ex coniugum conditione infantium institutio, vis virtusque generationum ac futura sors pendeat totius nationis; his, inquam, aliisque praemissis, libellus supplex exponit pessimos fructus, quos lex de coniugiis mere civilibus in universis Gallis hactenus protulit.

Hi vero sunt eiusmodi effectus, ut omnes honestos ac religiosos viros permoveant, timoremque ingenerent graviorum adhuc malorum in futurum. Nempe scandala, divortia per mortem civilem (62), discordia fratrum, infamia, religionis contemptus, vulgaris persuasio ritum religiosum non esse nisi accidentalem formam, quae contractui civili superveniat, et sine qua coniugium perfecte consistat; propagatio perniciosae

(62) Haec mors tamen civilis demum sublata est lege lata die 15. Iunii 1854.

huiusce perversaeque persuasionis, morum licentia effraenata, institutionis moralis ac religiosae defectus; germina omnia dissolutionis tum domesticae tum publicae; incrementum maximum ignotorum natorum, qui expositi communi nomine vocantur, publica concubinitus professio, aliaque id genus non minus religioni ac bonis moribus, quam publicae honestati ac regimini politico perniciose (63).

Nec minori vehementia rem hanc ipsam persequitur cl. Sau-

65) *Pétition adressée au sénat pour réclamer, au nom des intérêts religieux, la révision du titre du mariage dans le code civil, et l'abolition de la mort civile.* Marseille le 30. Mai 1853. In prima subscriptione iam numerabantur nomina virorum ex omni conditione et gradu, qui libellum supplicem dabant 722.

Interea iuverit haec verbis confirmare et auctoritate illorum, qui a multo tempore operam dederunt piae institutioni de matrimoniis civilibus per religiosum ritum coonestandis, quique propterea sunt ab experientia plane edocti de eo quod in eiusmodi coniugiis contingit. Interrogati a quodam vere catholico senatore Faurinensi de hac questione, ita eidem rescripserunt: « Tous » les évêques de France avec tous les ministres du second ordre, avec tous les » directeurs de consciences, avec tous les auteurs consciencieux, qui ont » écrit sur l'histoire de France dans la période comprise entre 1789. et 1850. » conviennent, que la religion catholique ne s'est jamais remise du coup qui » lui a été porté il y a 60 ans par l'institution du mariage civil.

» Que depuis notre époque, un nombre considérable de français vive maritalement sans avoir reçu la bénédiction nuptiale, et qu'ils mourraient presque tous sans avoir reçu les sacrements, si le clergé, au dernier moment, » et plusieurs âmes charitables ne réunissaient tous leurs efforts pour prévenir » ce malheur.

» Qu'un homme qui n'a contracté que le lien civil du mariage, cesse en » général de pratiquer la religion, et on a remarqué que les personnes mariées » civilement n'ont pas elles-mêmes la moindre confiance dans leur soi-disant » mariage.

» Que c'est dans ces déplorables unions, qu'on est assuré de trouver les » enfants indociles et libertins, des enfants qui ignorent jusqu'au signe de » la croix. Si les parents étaient des mariés civils, les enfants ne rougissent » pas d'être de pères naturels, et il n'est pas rare de trouver trois générations » successives d'enfants naturels.

» Il semble que lorsque une famille est marquée au front de cette tâche, » son chef reconnaît lui-même qu'elle est en dehors de toute loi morale, et » impuissante à en supporter le frein. »

Ex *Senato del regno* pag. 187. Tornata dei 15. Dicemb. 1852.

zet in opusculo saepe a nobis laudato, quod eodem anno vulgavit *De matrimonio civili ac religioso*; vir supremo ministerio publico functus, qui proinde optime huius legis effectus in Galliis noverat. Iam vero, hic in epistola ipsa nuncupatoria imprudentes appellat atque retrogatos eos, qui adhuc se religioni catholicae hostiles praebent, eosdemque anachronismi sane deplorandi reos vocat. Patefacit imminetia mala, quae ex hoc rerum statu Subalpinis ex communibus religionis statusque politici adversariis obventura sunt; ostendit arctissimi foederis necessitatem clerum inter ac civile regimen, ut hoc subsistere possit, cui quidem foederi et coniunctioni obstaculum esset maximum lex de coniugio mere civili, quae non ita pridem tanto animorum aestu in publicis comitiis promovebatur; quodque praecipue ad rem nostram facit, exemplum Galliarum proponit, in quas tantum malorum profluvium exinde dimanat (64).

Haec autem quae leviter in laudata epistola ac cursim auctor attigerat, plenissime evolvit in toto opusculo. Ostendit enim, ideam coniugii necessario prae se ferre typum characteris religiosi, a quo separari nequit; fieri non posse, ut sinereligionis interventu coniugium perpetuum sit ac indissolubile; separationem inductam a lege Gallica inter religionem et statum civilem causam extitisse corruptionis publicae morum. Hanc legem passim maculam vocat, quae codicem infecit turbulentissimis illis temporibus, cum vigeret atheismus; ostendit, sub omni aspectu eiusmodi legem antipoliticam esse, nec nisi a rei publicae hostibus posse promoveri; adhortatur publicum regimen ad eam e codice omnino expungendam, aut saltem temperandam. Denique summae imprudentiae, ac hostilis in religionem animi fore demonstrat, errorem hunc anti-politicum in alias gentes transferre, et sic inficere codicem, qui adhuc immu-

(64) *Réflexions sur le mariage civil et le mariage religieux en France et en Italie*. Lyon 1855. A Mr. le comte de Cavour, président du conseil des ministres de sa Majesté le roi de Sardaigne.

nis est a lege, quae tot tantorumque malorum causa et origo est.

Quae dicta sunt de Galliis pari iure affirmari debent de Belgio, ubi mala, quae ex matrimonio civili proveniunt non minora sunt, ac sub aliquo respectu deteriora adhuc quam in Galliis ipsis. Siquidem et ibi concubinatus legalis viget, persuasio penes rudiores praesertim inoluta, quod per civilem contractum coram magistratu celebratum verum habeatur coniugium; oblivio religionis in iis, qui ita nuptias contrahunt; collisio inter impedimenta canonica et impedimenta civilia; effraenis morum licentia; moralis impossibilitas celebrationis eorum coniugiorum, quae a conscientia nomen habent, quo fit, ut sacri ministri, qui legem naturalem ac divinam ad salutem animarum legi positivae humanae anteponunt, se exponere debeant poenis gravissimis a lege constitutis (65). Divortiorum libertas et facilitas, quae cum semel a magistratu sancita fuerint, sunt prorsus irrevocabilia. Quare interdum fit, ut duo coniuges, qui cum divortium fecerint, volunt se invicem reconciliare, ratumque suum coniugium habere, nullatenus obtinere id valeant; exinde tanquam concubinarij habentur qui ab Ecclesia veluti coniuges legitimi spectantur. Immo non semel accidit, ut cum possit gubernium dispensare ab impedimentis a se constitutis affinitatis, aut consanguineitatis, quae communia sunt cum impedimentis canonicis, recuset dispensationem iis, qui ab Ecclesia dispensati sunt, et ita novi semper oriuntur conflictus. Insuper per legem belgicam nisi mors alterutrius coniugis probetur per testes oculos, non admittitur altera pars ad aliud coniugium contrahendum, etiam post dilationem 20. aut 30. annorum, quo fit ut cum nautae a fluc-

(65) Hac fortasse de causa in art. 16. Constitutionis Belgicae an. 1850. his verbis matrimonium civile sancitum est; « Le mariage civil devra toujours » précéder la bénédiction nuptiale, *sauf les exceptions à établir par la loi*, » s'il y a lieu ». Nondum tamen eiusmodi exceptiones a lege datae sunt; adeoque poenas incurrunt parochi, qui ex munere debent matrimoniis conscientiae interesse.

tibus absorbentur, ad perpetuum caelibatum eorum viduae damnentur, dum Ecclesia longe mitior est. Praeterea libidinosi perditique apostatae non desunt sacerdotes ac religiosi, qui ludicra eiusmodi identidem celebrent coniugia publico cum omnium scandalo et offensione. Quum denique haud pauci reperiuntur ex classe infimae plebis et opificum, qui non valentes sese subiicere expensis, quae ad actum civilem exiguntur, ac propterea nec coram Ecclesia coniungi possint, fit, ut isti licentiae indulgeant foedamque transigant vitam. Pia a S. Francisco Regis nuncupata societas tota licet sit in matrimoniis eiusmodi miserorum redintegrandis, expensas necessarias solvendo, spectata illorum multitudine ac prava voluntate, impar est remedium tanto malo afferre. Interim vitium totam fere inficit societatem (66).

Qua igitur fronte improvidi pseudo-politici ad Galliarum ac Belgii codices provocant, ut adeo exitialem legem innumerorum pene illis in regionibus malorum amplissimam scaturiginem, cohonestent atque suadeant?

Insanum vero est paradoxum turpique sophismati innixum ministri regii assertum, quo vellet suis persuadere legem de coniugio civili morum integritati sanctitatisque consulere. Si Gallia an. 1793. in trucem inauditamque subversionem irruit, non defectui profecto huius legis adscribendum est, quod absurdum foret vel suspicari, sed incredulitati pseudo-philosophorum, ac pseudo-politicorum ope propagatae atque diffusae, universae propemodum morum corruptioni ex incredulitate derivatae, hostilitati adversus apostolicam Sedem in acceptis referri debet *subversio* illa (67). Quod si mitior fuit ea,

(66) Haec mihi ex Belgio a cl. doctissimoque viro per epistolam datam die 30 Decemb. 1855. communicata sunt, cum eum hoc super negotio consuluerim; et tamen aliqua silentio pressi.

(67) Satis est vel leviter percurrere celebre opus ab. Barruel, cui tit. *Mémoires pour servir à l'Histoire du jacobinisme* quatuor vol. in-8. Hambourg, et Londres 1798. ut quisque intelligat animorum comparationem illius aetatis, conspirationem universalem pseudo-philosophorum adversus religionem christianam, seu adversus Ecclesiam, et impietatem longe lateque grassantem.

quae contigit an. 1848., non legi de coniugio civili, quod absonum pariter esset dicere, sed influxui adscribendum, quem catholica religio exercebat in omnium pene animos, reiecto et obsoleto illo pseudo-philosophismo voltaeriano fere universim, maioriq[ue] erga Sedem apostolicam propensione. Verum et haec subversio exitialibus doctrinis Universitatis magna ex parte debetur (68). Lex, de qua agimus, utriq[ue] subversioni extranea extitit.

Alioquin pari iure inferre possem: in Belgio, ac in Germania nata *subversio* est ob legem de matrimonio civili illic vigentem, contra vero in imperio russiaco nullus fuit hic motus eo ipso, quod non vigeret haec lex. Quid reponeret adversarius?

Caeterum affirmare, quod lex de coniugio civili utilissima sit moribus, perinde est ac serio affirmare pestilentiam conducere ad aeris salubritatem, inopiam ad opulentiam, frigus ad aestum. Vere his, qui ita ratiocinantur, applicari illud potest Apostoli: «Qui dicentes se esse sapientes stulti facti sunt (69).»

ARTICULUS III. — Expenduntur argumenta pro lege sub aspectu etiam religioso et catholico.

§. I.

Theologicae quaedam doctrinae.

Non defuerunt in comitiis Subalpinis theologi, licet laici. Sic igitur senatorum unus argumentum deprompsit ex ipso theologiae penu. Exemplum populi iudaici et ethnicorum, qui matrimonium perpetuo uti actum civilem simul et sacrum spectarunt, ad rem non pertinet, quum penes antiquos populos utraque potestas civilis ac religiosa essent coniunctae; contra vero eae seiunctae sunt in lege evangelica, quum protestatus sit

(68) Cf. insigne opus: *Le monopole universitaire destructeur de la religion et des lois*. Lyon 1842.

(69) Rom. I, 22.